

Qlobal çağırışa "yaşıl cavab"

Vüsalə Muradxanlı,
Vəkillər Kollegiyasının üzvü

Azərbaycan neft-qaz istehsalçısı olan ölkə kimi dünya birliyində layiqli yerini tutaraq regionda istər iqtisadi, istər siyasi, istərsə də hərbi cəhətdən lider kimi bir çox siyasi prosesə təsir göstərmək imkanına malikdir. Prezident İlham Əliyev enerji ehtiyatlarının siyasi proseslərə təsir imkanlarını vaxtında dəyərləndirərək ölkənin bu sahədə mövqeyini qoruyub saxlamasına xüsusi diqqət yetirmişdir. Bu diqqət ölkə daxilində alternativ, bərpaolunan enerji ehtiyatlarının yaradılmasına yönəlmiş səmərəli tədbirlərin həyata keçirilməsində öz ifadəsini tapmışdır.

Hazırda bəşəriyyətin iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizəsi gündən-günə güclənir və qloballaşır. Atmosferə atılan zərərli tullantıların həcmnin azaldılması və "yaşıl enerji" ilə əvəz edilməsi dünya gündəliyinin ən vacib məsələlərindən birinə çevrilib. Atom-elektrik stansiyalarının fəaliyyətinin azaldılması, eləcə də kömür və qazla işləyən elektrik stansiyalarının "yaşıl enerji" mənbələri ilə əvəz edilməsi üçün dünya ölkələri bir sıra planlar qurur. Azərbaycan da öz növbəsində bu cür qlobal çağırışlara cavab verən layihələr reallaşdırır. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən bu layihələrin məqsədi ölkəmizdə bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadənin gücləndirilməsidir. Azərbaycanın yerləşdiyi əlverişli coğrafi mövqe və iqlim şəraiti isə ölkəmizdə ekoloji cəhətdən təmiz enerji istehsal etməyə geniş imkan verir. Bu, istilik-elektrik stansiyalarında yandırılan böyük miqdarda yanacağa qənaətlə yanaşı, ətraf mühitə atılan zərərli tullantıların miqdarının da xeyli azalması deməkdir.

Bərpaolunan enerji potensialından səmərəli istifadə edilməsi məqsədi ilə atılmış əsas addımlardan biri 2004-cü ildə "Azərbaycan Respublikasında alternativ və bərpaolunan enerji mənbələrindən istifadə olunması üzrə Dövlət Proqramı"nın qəbul edilməsi olub. Dövlət proqramının qəbulu bərpaolunan enerji mənbələrinin istifadəsində əsaslı dəyişikliklərin həyata keçirilməsinə və ölkəmizin bu sahədəki potensialının dəyərləndirilməsinə geniş imkanlar yaradıb.

Ümumiyyətlə, ölkəmizin iqtisadi cəhətdən əlverişli və texniki cəhətdən istifadəsi mümkün olan bərpaedilən enerji mənbələrinin potensialı 27000, o cümlədən külək enerjisi üzrə 3000, günəş enerjisi üzrə 23000, bioenerji potensialı 380, dağ çaylarının potensialı 520 MVt həcmində qiymətləndirilir. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycanda bərpaolunan enerji mənbələrinin yaradılması və inkişafını sabitləşdirmək üçün Prezidentin 2020-ci il 22 sentyabr tarixli fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi yanında Bərpa Olunan Enerji Mənbələri Dövlət Agentliyi yaradılmış və agentliyin Əsasnaməsi təsdiq edilmişdir. Prezidentin 2021-ci il 2 fevral tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" sənədinin 5-ci bəndində ("Təmiz ətraf mühit" və "Yaşıl artım ölkəsi") isə iqlim dəyişikliyi və onunla mübarizə istiqamətində, eləcə də ölkəmizdə "yaşıl enerji" məkanı prinsiplərinə əsaslanan bərpaolunan enerjinin iqtisadiyyatın bütün sahələrində tətbiqi məsələləri öz əksini tapmışdır.

İndi isə Azərbaycanın bərpaolunan enerji potensialından istifadə barədə. Bu sahədə 2020-ci ildən "Masdar", "ACWA Power", BP, "Fortescue Future Industries", "China Gezhouba Group Overseas Investment", "Total Energies", "Nobel Energy", "A-Z Czech Engineering" və "Baltech" şirkətləri ilə əməkdaşlığa başlanılıb. Artıq 2023-cü ilin oktyabrında BƏƏ-nin "Masdar" şirkəti ilə əməkdaşlıq çərçivəsində Xəzər regionunun və MDB məkanının ən böyük günəş-elektrik stansiyası olan 230 MVt gücündə "Qaradağ" Günəş-Elektrik Stansiyası istifadəyə verilib. Stansiya 262 milyon ABŞ dolları dəyərində xarici sərmayə hesabına tikilib və ölkəmizdə xarici investisiya cəlb edilməklə reallaşdırılan sənaye miqyaslı ilk günəş elektrik stansiyasıdır. Stansiyada hər il 500 milyon kVt·st elektrik enerjisi istehsal edilməklə 110 milyon kubmetr həcmində təbii qaza qənaət ediləcək. Eyni zamanda atmosferə atılan karbon emissiyası 200 min ton azaldılacaq. 550 hektar ərazini əhatə edən elektrik stansiyasında 570 min günəş paneli quraşdırılıb. Bu stansiyanın şəbəkəyə qoşulması üçün 330 kilovoltluq yarımstansiya tikilib.

"Qaradağ" Günəş-Elektrik Stansiyasının açılış mərasimi çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin iştirakı ilə Azərbaycan hökuməti və BƏƏ-nin "Masdar" şirkəti arasında ümumi gücü 1000 MVt olan "yaşıl enerji" layihələri üzrə 3 investisiya müqaviləsi imzalanıb. Investisiya müqavilələri Biləsuvar rayonunda 445 MVt, Neftçalanın Bankə qəsəbəsində 315 MVt gücündə günəş, Abşeron-Qaradağ rayonunda isə 240 MVt gücündə külək-elektrik stansiyaları layihələrinin icrasını nəzərdə tutur. Nəzərdə tutulan həm də Səudiyyə Ərəbistanının "ACWA Power" şirkəti ilə əməkdaşlıq çərçivəsində,

240 MVt gücündə "Xızı-Abşeron" Külək-Elektrik Stansiyasının tikintisidir. 2022-ci ilin yanvarında Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə stansiyanın təməlqoyma mərasimi keçirilib. 2022-ci ildə isə "Xızı-Abşeron" Külək-Elektrik Stansiyası üzrə layihənin "Ətraf Mühitə Təsirlərinin Qiymətləndirilməsi" və "Maraqlı Tərəflərlə Qarşılıqlı Əlaqə Planı" hazırlanıb təqdim edilib. Layihə Abşeron-Xızı ərazisində Pirəkəşkül və Sitalçay yaxınlığında həyata keçirilir.

"Qaradağ" Günəş-Elektrik Stansiyası ilə bağlı razılaşma sənədinin imzalanma mərasiminə dair keçirilən plenar iclasda dövlətimizin başçısı demişdir: "Bu gün biz Avropaya digər enerji körpüsünü salmağa başlayırıq. Ölkəmiz Avropanın mühüm elektrik enerjisi, əsasən "yaşıl enerji" təchizatçısına çevrilməyi planlaşdırır. Azərbaycanın bərpaolunan enerji potensialına gəldikdə, quruda külək və günəş enerjisinin həcmi 27 qıqavatdan çoxdur, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda isə külək enerjisi 157 qıqavat təşkil edir. Ölkəmizin strateji investorlarının biri ilə biz 2027-ci ilə qədər 3 qıqavat külək və 1 qıqavat günəş enerjisini istehsal etməyi planlaşdırırıq. Onların 80 faizi ixrac olunacaq. Biz 2037-ci ilə qədər ən azı 6 qıqavatlıq əlavə gücləri yaratmağı planlaşdırırıq". Qeyd olunanlar ona dəlalət edir ki, istər Xəzər dənizi, istərsə də işğaldan azad olunmuş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ərazilərində mövcud olan bərpaolunan enerji potensialı ölkəmizin daxili tələbatını ödəməklə yanaşı, ixracına da imkan verəcək.

2022-ci il iyul ayının 18-də Avropa Komissiyasının prezidenti xanım Ursula fon de Lyayen ölkəmizə səfəri zamanı imzalanan "Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Komissiyası tərəfindən təmsil olunan Avropa İttifaqı arasında enerji sahəsində Strateji Tərəfdaşlığa dair Anlaşma Memorandumu" enerji təhlükəsizliyi sahəsində ikitərəfli əməkdaşlığın vacibliyini nümayiş etdirmiş və Azərbaycanın Avropanın enerji təchizatındakı rolunu yeni mərhələyə yüksəltmişdir.

Prezident İlham Əliyev Avropa Komissiyasının prezidenti ilə birgə mətbuata bəyanatla çıxışı zamanı demişdir: "Biz külək və günəş enerjisinə artıq sərmayə qoyuluşu prosesinə başlamışıq. Potensialımızla bağlı artıq ilkin qiymətləndirməni aparmışıq. Deyə bilərəm ki, Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun azad olunmuş ərazilərində günəş və külək enerjisinin potensialı 9200 meqavatdır. Xəzər dənizində külək enerjisinin potensialı isə 157 qıqavata bərabərdir. Bir sözlə, bizim nəhəng resurs ehtiyatlarımız var. Bundan əlavə, əlbəttə ki, gələn illər ərzində istifadə edəcəyimiz yeni qaz yataqlarımız var. Bununla qazın hasilatını artıracağıq. Biz bərpaolunan enerjidən istifadə edərək ixrac üçün daha çox qazı təmin edəcəyik. Bu, söylərimiz sayəsində yaradılmış və Avropa İttifaqının dəstəklədiyi çox üstün vəziyyətdir".

2022-ci il dekabr ayının 17-də Buxarestdə "Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Rumıniya və Macarıstan hökumətləri arasında "yaşıl enerji"nin inkişafı və ötürülməsi sahəsində strateji tərəfdaşlıq haqqında Saziş" in imzalanması isə ölkəmizin bərpaolunan mənbələrdən əldə etdiyi enerjinin Avropaya çatdırılmasının əsasını qoydu.

Məlum olduğu kimi, 2021-ci il mayın 3-də Prezident İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərində "yaşıl enerji zonası"nın yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında" sərəncam imzalamışdır. Sərəncamdan irəli gələn tapşırıqların icrası, həmçinin işğaldan azad olunmuş ərazilərdə "Yaşıl Enerji Zonası"nın yaradılması ilə əlaqədar Konsepsiyanın hazırlanması üçün ixtisaslaşmış beynəlxalq məsləhətçi şirkətin cəlb edilməsi istiqamətində Energetika Nazirliyi ilə Yaponiyanın "TEPCO" şirkəti arasında müqavilə imzalanmışdır. Müvafiq dövr ərzində müqavilə çərçivəsində nəzərdə tutulan tədbirlər həyata keçirilmiş və bunun nəticəsi olaraq "Yaşıl Enerji Zonası"nın yaradılması üzrə Konsepsiya sənədi hazırlanmışdır.

Enerji potensialı ilə bağlı araşdırmalar göstərir ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun günəş və külək enerjisinin minimal potensialı 9200 meqavat təşkil edir. Hidroenerji potensialı isə minimal olaraq 600 meqavatdır. Yeri gəlmişkən, bildirək ki, azad edilmiş ərazilərdə 30-dan artıq orta və kiçikhəcmli su- elektrik stansiyasının tikilməsi planlaşdırılır. Onlardan 5-i artıq istismara verilib.

Dünyanın ayrı-ayrı bölgələrində müxtəlif səbəblərdən zaman-zaman enerji böhranı baş verir. Belə vəziyyətlərdə uzaqgörənliklə planlaşdırılaraq həyata keçirilmiş layihələrin səmərəliliyi özünü göstərir. Məsələn, Rusiya-Ukrayna müharibəsinin başlanması Avropanın qaza olan ehtiyaclarının alternativ mənbələrdən ödənilməsi ehtiyacını doğurdu. Avropa İttifaqına üzv ölkələrdə "Şimal axını 1" vasitəsi ilə tədarükün və "Şimal axını 2" layihəsinin dayandırılması səbəbindən enerji böhranı baş verdi. Böhran fonunda uzunmüddətli enerji təhlükəsizliyini təmin etməyə imkan verəcək alternativ mənbələrin tapılması zəruriliyi meydana çıxdı. Bu zaman diqqət sərfəli alternativ kimi Xəzər qazını Avropa bazarlarına çatdıran "Cənub qaz dəhlizi" nə yönəldi. Martın 1-də Bakıda "Cənub Qaz Dəhlizi" Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin 10-cu iclası və "Yaşıl Enerji" Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin 2-ci iclasında həmin məsələ müzakirə mövzusunə çevrildi. Prezident İlham Əliyev iclasdakı çıxışında Avropa İttifaqından Azərbaycan qazına böyük tələbatının ödənilməsi üçün "Cənub qaz dəhlizi"nin genişləndirilməsini, qaz təchizatının şaxələndirilməsi istiqamətində atılan addımların vacibliyini qeyd edərək "Cənub qaz dəhlizi"nin qaz tədarükünü ikiqat artırmaq potensialına malik olduğunu göstərdi.

Hazırda Azərbaycan qazının xarici tədarükünün təxminən 50 faizi Avropa ölkələrinin payına düşür. Azərbaycanın İtaliya, Yunanıstan, Bolqarıstan, Rumıniya, Macarıstana və Serbiyaya qaz tədarüku üzrə müqavilələri var. Eyni zamanda ölkəmizdən qaz almaq istəyən daha bir qrup ölkələr var. Bunlar Albaniya, Bosniya və Herseqovina, Monteneqro, Xorvatiya, Slovakiya və Şimali Makedoniyadır.

Ənənəvi enerji resurslarının istehsalçısı olan Azərbaycan bərpaedilən "yaşıl enerji"nin inkişafı istiqamətində də böyük işlər görür. Gələcəyə istiqamətlənmiş bu işlər ölkəmizin daim ümid yeri, söz sahibi olmasını şərtləndirir. Bu isə Prezident İlham Əliyevin vaxtında və düzgün həyata keçirdiyi enerji siyasətinin nəticəsidir.